

Standard Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego

1. Cele wprowadzenia przedmiotowego standardu:
  - 1) zwiększenie dostępu mieszkańców m. st. Warszawy do profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej oraz wiedzy w dziedzinie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych uzależnień, a w szczególności w dziedzinie ochrony przed przemocą w rodzinie i zapobieganie rozprzestrzenianiu się zakażeń HIV/AIDS,
  - 2) zmniejszenie poziomu bezradności wśród osób uzależnionych od alkoholu i innych środków odurzających oraz osób współuzależnionych, będących mieszkańcami m.st. Warszawy,
  - 3) zwiększenie umiejętności mieszkańców m.st. Warszawy w dziedzinie rozwiązywania problemów związanych z nadmiernym spożywaniem napojów alkoholowych i innych środków odurzających oraz z przemocą w rodzinie.
2. Punkt Informacyjno-Konsultacyjny prowadzi działalność w szczególności dla osób:
  - 1) będących w kryzysie,
  - 2) uzależnionych od alkoholu i innych środków odurzających,
  - 3) będących rodzinami osób uzależnionych,
  - 4) doświadczających przemocy,
  - 5) stosujących przemoc.
3. Do zadań Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego należy w szczególności:
  - 1) wstępna diagnoza i ocena stanu,
  - 2) udzielanie konsultacji i porad psychologicznych, prawnych i socjalnych,
  - 3) motywowanie do podjęcia leczenia oraz kierowanie do specjalistycznych placówek leczenia odwykowego,
  - 4) prowadzenie działań edukacyjno-informacyjnych i motywujących w środowisku,
  - 5) udostępnianie materiałów edukacyjnych i informacyjnych,
  - 6) stałe aktualizowanie bazy danych o wszelkich formach pomocy,
  - 7) prowadzenie informacji telefonicznej,
  - 8) prowadzenie statystyki udzielanych porad i konsultacji,
  - 9) prowadzenie działalności informacyjno-konsultacyjnej dotyczącej spraw i problemów mieszkańców.
4. Baza lokalowa.
  - 1) Punkt Informacyjno-Konsultacyjny powinien mieścić się docelowo w co najmniej 3 pomieszczeniach, przeznaczonych na:
    - a) pracę administracyjno- informacyjną,
    - b) indywidualną pracę z klientem umożliwiającą nieskrępowaną rozmowę,

- c) poczekalnię,
  - d) toaletę.
- 2) Punkt Informacyjno-Konsultacyjny powinien być wyposażony w telefon i komputer.
  - 3) Informacja o Punkcie Informacyjno-Konsultacyjnym w postaci szyldu-tablicy powinna być umieszczona w miejscu widocznym przy głównym ciągu komunikacyjnym.
  5. Punkt Informacyjno-Konsultacyjny działa codziennie w wymiarze minimum 4 godzin, w tym trzy razy w tygodniu po południu od godziny 16⁰⁰ do 20⁰⁰ oraz dwa razy w tygodniu przed południem od godziny 10⁰⁰ do 14⁰⁰.
  6. Obsada personalna i kwalifikacje pracowników:
    - 1) w Punkcie Informacyjno-Konsultacyjnym zatrudnia się co najmniej:
      - a) psychologa w wymiarze pół etatu lub na umowę zlecenie,
      - b) prawnika w wymiarze pół etatu lub na umowę zlecenie,
      - c) instruktora terapii uzależnień w wymiarze 8 godzin tygodniowo na umowę zlecenie,
      - d) pielęgniarkę/edukatora w wymiarze 4 godzin tygodniowo na umowę zlecenie,
    - 2) pracownicy Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego powinni posiadać kwalifikacje z zakresu psychoterapii uzależnień,
    - 3) pracownicy Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego zobowiązani są do stałej współpracy z pracownikami socjalnymi ośrodka pomocy społecznej oraz Biurem Polityki Społecznej Urzędu m. st. Warszawy.

Standard

działań opiekuńczo-wychowawczych skierowanych do dzieci i młodzieży

1. Cele wprowadzenia przedmiotowego standardu:
  - 1) zwiększenie liczby profesjonalnych działań o charakterze opiekuńczo-wychowawczym dla dzieci i młodzieży realizujących wybrane elementy Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych m.st. Warszawy w ich najbliższym środowisku,
  - 2) zwiększenie dostępności działań opiekuńczo-wychowawczych podejmowanych na rzecz dzieci i młodzieży na terenie m. st. Warszawy,
  - 3) stworzenie narzędzia do weryfikacji ofert na działania o charakterze opiekuńczo-wychowawczym składanych przez podmioty publiczne i niepubliczne, ubiegające się o finansowanie ze środków budżetowych m.st. Warszawy.
2. Standard odnosi się do następujących placówek:
  - 1) świetlicy środowiskowej /ogniska wychowawczego,
  - 2) świetlicy socjoterapeutycznej,
  - 3) klubu młodzieżowego,
  - 4) ośrodka terapeutycznego,
3. Standard świetlicy środowiskowej / ogniska wychowawczego:
  - 1) obszar działania obejmuje środowisko lokalne osiedla lub części dzielnicy,
  - 2) rodzaje prowadzonych zajęć:
    - a) edukacyjne, w tym odrabianie lekcji, wyrównywanie braków szkolnych,
    - b) wspierające rozwój psychiczny i fizyczny, w tym rozwijające zainteresowania i zdolności,
    - c) kształtujące umiejętności życiowe i społeczne,
    - d) zagospodarowujące czas wolny, w tym korzystanie z dóbr kultury,
    - e) wycieczki i wyjazdy wakacyjne o charakterze turystyczno-rekreacyjnym,
    - f) dożywanie,
  - 3) zajęcia w świetlicy środowiskowej / ognisku wychowawczym prowadzą nauczyciele, wychowawcy i instruktorzy posiadający przygotowanie pedagogiczne,
  - 4) dzieci i młodzież mogą uczestniczyć w zajęciach organizowanych w świetlicy środowiskowej / ognisku wychowawczym za zgodą rodziców lub opiekunów,
  - 5) w świetlicy środowiskowej / ognisku wychowawczym może zostać zorganizowany hostel zapewniający opiekę w porze nocnej.
4. Standard świetlicy socjoterapeutycznej:
  - 1) obszar działania obejmuje środowisko lokalne - dzielnicę lub część miasta,
  - 2) rodzaje prowadzonych zajęć:
    - a) edukacyjne, w tym odrabianie lekcji, wyrównywanie braków szkolnych,
    - b) ogólnorozwojowe, w tym rozwijające zainteresowania i uzdolnienia,
    - c) rozwijające umiejętności życiowe i społeczne,
    - d) zagospodarowujące czas wolny, w tym korzystanie z dóbr kultury,
    - e) wycieczki i wyjazdy wakacyjne o charakterze turystyczno-rekreacyjnym,

- f) socjoterapeutyczne, prowadzone w celu eliminowania zaburzeń zachowania,
  - g) specjalistyczne, w szczególności korekcyjne, kompensacyjne, logopedyczne,
  - h) wyjazdowe warsztaty i obozy socjoterapeutyczne,
- 3) dzieci i młodzież mogą uczestniczyć w zajęciach organizowanych w świetlicy socjoterapeutycznej po uzyskaniu zgody rodziców lub opiekunów,
  - 4) zajęcia organizuje się po sporządzeniu diagnozy dziecka, w szczególności rozwoju poznawczego, emocjonalnego i społecznego i jego rodziny, diagnoza ta jest podstawą do przygotowania indywidualnych programów rozwojowo-terapeutycznych dla każdego dziecka oraz planu pracy z jego rodziną,
  - 5) zajęcia w świetlicy socjoterapeutycznej prowadzą psycholodzy, pedagodzy i inni specjaliści posiadający przygotowanie do tego rodzaju działalności potwierdzone odpowiednim certyfikatem,
  - 6) w świetlicy socjoterapeutycznej, powinien być zatrudniony jeden psycholog na pełny etat,
  - 7) specjaliści prowadzący zajęcia w świetlicy socjoterapeutycznej zobowiązani są do stałej współpracy:
    - a) z rodzinami uczestników,
    - b) ze szkołami, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, ośrodkami pomocy społecznej, sądem, instytucjami publicznymi i organizacjami pozarządowymi,
  - 8) uczestnicy zajęć w świetlicy socjoterapeutycznej mogą korzystać z dożywiania.
5. Standard klubu młodzieżowego:
- 1) obszar działania obejmuje m.st. Warszawę,
  - 2) rodzaje prowadzonych zajęć:
    - a) ogólnorozwojowe,
    - b) rozwijające zainteresowania,
    - c) zagospodarowujące czas wolny,
    - d) warsztaty i treningi, w szczególności rozwijające umiejętności społeczne i życiowe,
    - e) poradnictwo i konsultacje dla rodziców.
  - 3) zajęcia w klubach młodzieżowych prowadzą psycholodzy i pedagodzy oraz trenerzy, instruktorzy posiadający odpowiednie uprawnienia do prowadzenia zajęć rozwijających uzdolnienia i zainteresowania,
  - 4) animatorami działań klubowych może być również uczestnicząca w zajęciach młodzież bądź wolontariusze,
  - 5) młodzież uczestniczy w zajęciach organizowanych w klubach na swój wniosek, a w przypadku osób niepełnoletnich za zgodą rodziców lub opiekunów.
6. Standard ośrodka terapeutycznego:
- 1) obszar działania obejmuje m.st. Warszawę,
  - 2) rodzaje prowadzonych zajęć:
    - a) diagnoza psychologiczna, pedagogiczna i środowiskowa,
    - b) poradnictwo i konsultacje psychologiczne, pedagogiczne, prawne i socjalne,
    - c) zajęcia, programy terapeutyczne realizowane w formach: psychoterapii indywidualnej, grupowej i rodzinnej,
    - d) grupy wsparcia,
    - e) interwencje w sytuacjach kryzysowych,
    - f) warsztaty edukacyjne, edukacyjno-terapeutyczne i terapeutyczne,
    - g) turnusy terapeutyczne dla uczestników terapii grupowej,
    - h) stacjonarne oraz wyjazdowe warsztaty i treningi umiejętności dla młodzieży i rodziców.

- 3) ośrodki mogą również prowadzić grupy socjoterapeutyczne oraz inne zajęcia przewidziane w placówkach określonych w ust. 2 o ile ich prowadzenie wynika z potrzeb uczestników. W ośrodkach mogą być również organizowane grupy z programem reintegracji społecznej,
  - 4) zajęcia w ośrodkach prowadzą psycholodzy z przygotowaniem psychoterapeutycznym w tym terapeuci uzależnień także inni specjaliści, w szczególności pedagodzy, prawnicy, socjolodzy, którzy udzielają konsultacji,
  - 5) w ośrodku terapeutycznym powinien być zatrudniony na pełny etat przynajmniej jeden psycholog,
  - 6) w ośrodku terapeutycznym może zostać zorganizowany hostel zapewniający opiekę w porze nocnej,
  - 7) dzieci i młodzież mogą korzystać z pomocy ośrodka na swój wniosek, a w przypadku osób niepełnoletnich za zgodą rodziców lub opiekunów.
7. Turnusy terapeutyczne stanowią integralną część pracy ośrodka.
- 1) zasady organizowania turnusów terapeutycznych:
    - a) uczestnicy - dzieci i młodzież, którzy kontynuują całoroczną pracę terapeutyczną lub rozpoczynają program terapeutyczny w ośrodku zakwalifikowane przez terapeutów,
    - b) czas trwania co najmniej 10 dni,
    - c) program powinien zawierać:
      - założenia, cele, metody,
      - sposoby oceny efektywności pracy,
    - d) program powinien określać zakres prowadzonej dokumentacji,
    - e) kadra - osoby posiadające merytoryczne przygotowanie do pracy z dziećmi i młodzieżą,
    - f) warunki - gwarantujące bezpieczeństwo uczestników i możliwość prowadzenia pracy terapeutycznej.

Standard

jakości programów profilaktycznych realizowanych w szkołach i placówkach oświatowych oraz placówkach opiekuńczo-wychowawczych

Program profilaktyczny to działania psychoedukacyjne podejmowane według określonego scenariusza, których celem jest zapobieganie zachowaniom ryzykownym uczniów i szkodom wynikającym z problemów w ich otoczeniu.

Programy profilaktyczne powinny być systematycznie kontrolowane i weryfikowane, by mogły dawać wysoką gwarancję korzyści dla odbiorców. Jakość jest kategorią wielowymiarową, toteż standardy odnoszą się do wielu obszarów i wymiarów działań profilaktycznych.

1. BEZPIECZEŃSTWO UCZESTNIKÓW

Program profilaktyczny przede wszystkim powinien zapewniać bezpieczeństwo uczestnikom i nie powodować szkód. Twórcy i realizatorzy programów obowiązani są więc stosować się do norm etycznych i zasad bezpieczeństwa charakterystycznych dla działań psychologicznych i pedagogicznych. W szczególności powinny być przestrzegane następujące standardy etyczne i zawodowe:

- 1) respektowanie podmiotowości uczestników programu, poprzez pozyskiwanie ich zgody na udział w zajęciach,
- 2) poszanowanie ich godności i indywidualności,
- 3) ochrona prywatności i zapewnienie dyskrecji,
- 4) uwzględnianie wieku i poziomu rozwoju uczestników,
- 5) uwzględnianie ich systemu wartości i stopnia wrażliwości,
- 6) niestosowanie technik, które naruszają mechanizmy obronne osobowości-terapeutycznych, psychomanipulacyjnych.

Stopień bezpieczeństwa programów adresowanych do dzieci i młodzieży szkolnej związany jest z poziomem przygotowania osób prowadzących. Okres dzieciństwa i dojrzewania charakteryzuje duża dynamika zmian rozwojowych. Od osób prowadzących, oprócz znajomości problematyki omawianej w programie, należy więc wymagać również znajomości specyfiki rozwojowej odbiorców.

Realizatorzy programów profilaktycznych w grupach dzieci i młodzieży powinni posiadać przygotowanie pedagogiczne.

Osoby prowadzące powinny przedstawić aktualne dokumenty świadczące o uprawnieniach do prowadzenia danego programu w postaci rekomendacji i zaświadczeń. Czasami zdarza się, że do programu zaprasza się specjalistów z jakiejś dziedziny, którzy wnoszą wartościowy wkład, choć nie posiadają formalnego przygotowania pedagogicznego. Jeżeli program realizują osoby bez przygotowania pedagogicznego, a przeszkolone w jego stosowaniu, należy zapewnić odpowiednią konsultację i nadzór. Cenne są wszelkie opinie z poprzednich realizacji. W przypadku wątpliwości należy zwracać się do autorów lub organizacji opiekujących się programem z prośbą o weryfikację oferty.

Programy profilaktyczne bywają też sposobem działania grup psychomanipulacyjnych - "sekt", dlatego warto sprawdzić bardzo dokładnie źródła programu.

Osobnym, a bardzo ważnym problemem jest kwestia wiarygodności osób prowadzących dany program z punktu widzenia jego celów.

Realizatorzy powinni sami spełniać te standardy zachowań, do których nawołują, również na polach pokrewnych do tematyki programu.

2. ADEKWATNOŚĆ

- 1) Program profilaktyczny powinien być maksymalnie dostosowany do potrzeb i problemów odbiorców.

Powinien więc dotyczyć zagadnień rzeczywiście występujących w danej grupie czy społeczności lub realnych zagrożeń mogących wystąpić w przewidywalnym okresie czasu. Musi się zatem opierać na choćby skromnej diagnozie środowiskowej wskazującej na zasięg i lokalną dynamikę problemów. Źródłem informacji, określających potrzebę prowadzenia działań profilaktycznych, mogą być również dane epidemiologiczne zbierane z terenu całego kraju. Warto jednak sprawdzić, czy pokrywają się one z danymi lokalnymi. Takim samym błędem w sztuce jest zaniechanie profilaktyki, jak jej nadmiar; zajmowanie się problemami marginesowymi lub przesadnie nagłaśnianymi, choć nie występującymi w danym środowisku.

- 2) Decyzja o stosowaniu programu powinna być zawsze poprzedzona wstępną diagnozą w celu dobrej jego implementacji w lokalnych warunkach,

- 3) Program powinien mieć wyraźnie określonego adresata.

Należy określić wiek odbiorców oraz poziom edukacji, ponieważ potrzeby, problemy i możliwości odbiorców w różnym wieku są odmienne.

3. SKUTECZNOŚĆ

Skuteczność programów zależy w znacznym stopniu od poziomu profesjonalizmu twórców, a także realizatorów. Projektom profilaktycznym stawia się następujące wymogi:

- 1) program powinien być zgodny z aktualnym stanem wiedzy z dziedziny, której dotyczy,
- 2) program powinien wykorzystywać wiedzę dotyczącą sprawdzonych strategii, form i metod oddziaływania,
- 3) program powinien uwzględniać wiedzę z zakresu psychologii rozwojowej.

Za szczególnie skuteczne uważa się takie strategie jak:

- korekta przekonań normatywnych dotyczących rozpowszechnienia i akceptacji dla zachowań problemowych,
- motywowanie do podejmowania konstruktywnych osobistych postanowień przez uczniów,
- wskazywanie na dysfunkcyjność zachowań wobec wartości cenionych przez uczestników,
- przekazywanie rzetelnej i adekwatnej wiedzy o konsekwencjach zachowań problemowych, których dotyczy program.

Ponadto za wartościowe uznaje się:

- stwarzanie możliwości, okazji do osiągnięcia satysfakcji z własnej konstruktywnej aktywności i zdobywania dobrych doświadczeń osobistych w relacjach z innymi ludźmi,

- ćwiczenie najważniejszych umiejętności życiowych - psychologicznych i społecznych.

Skuteczność tej ostatniej strategii zależy od wieku odbiorców programu, od stopnia socjalizacji - od systemu wartości i znajomości norm.

- W grupach młodszych dzieci, będących na wczesnym etapie procesu socjalizacji, ćwiczenie umiejętności powinno być poprzedzone uczeniem wartości i norm społecznych.

Skuteczność strategii informacyjnej, a także bezpieczeństwo uczestników, zależą od stosowania się do następujących standardów:

- informacje powinny być rzetelne,
- informacje powinny być dostosowane do poziomu rozwoju intelektualnego, emocjonalnego i społecznego adresata, do jego możliwości percepcyjnych,
- informacje powinny uwzględniać poziom już posiadanej wiedzy - zbyt wczesne wkraczanie z informacjami na temat zagrożeń może podsuwać pomysły na niepożądane zachowania,
- informacje powinny być rzeczowe, odwoływanie się do emocji, np. straszenie, może powodować obronne odrzucanie zagrażających informacji lub też pobudzać ciekawość,
- informacje dotyczące zagrożeń nie powinny być zbyt szczegółowe, aby nie stanowiły instruktażu nieprawidłowych zachowań.

Stwierdzono, że programy obejmujące dzieci i rodziców mają wyższy wskaźnik skuteczności niż programy adresowane tylko do dzieci lub tylko do rodziców, co pozwala ustanowić następny standard:

- programy profilaktyczne przeznaczone dla dzieci i młodzieży powinny zawierać zajęcia dla rodziców realizowane równolegle z zajęciami dla dzieci.

W każdym wypadku twórcy programu powinni określić, z jakich ustaleń teoretycznych korzystają i do jakiej teorii skuteczności profilaktyki się odwołują. Element taki powinien być zawarty w opisie programu.

W poszczególnych obszarach profilaktyki mogą funkcjonować specyficzne warunki skuteczności, których autorzy programów powinni być ich świadomi.

Skuteczność programów realizowanych w szkole zależy również od warunków, w jakich są wdrażane. Uważa się, że duży wpływ na efektywność mają następujące czynniki związane z samą szkołą: klimat szkoły, stopień tolerancji nauczycieli wobec nieprawidłowych zachowań uczniów, wzorce zachowań prezentowane przez nauczycieli. Czynniki te powinny być przedmiotem wstępnej diagnozy przed wdrożeniem programu.

4. GŁĘBOKOŚĆ I CZAS TRWANIA

Programy mogą dotyczyć wąskiego zakresu spraw i zmierzać do usuwania skutków zachowań problemowych czy napotykanymi trudnościami środowiskowymi, ale mogą też dotyczyć głębszych uwarunkowań dysfunkcji. Innymi słowy, mogą być skierowane na usuwanie tylko objawów lub też przyczyn zaburzeń.

We współczesnej profilaktyce proponuje się, jako bardziej skuteczny, model głębszego oddziaływania oparty o koncepcję czynników ryzyka i czynników chroniących.

Czynniki ryzyka to wszystkie elementy - cechy, sytuacje, warunki - zwiększające ryzyko wystąpienia zachowań problemowych i związanych z nimi szkód. Są one zróżnicowane w zależności od rodzaju problemu objętego profilaktyką.

Czynniki chroniące to wszystkie elementy osłabiające oddziaływanie czynników ryzyka.

Bardziej uniwersalne są czynniki chroniące, związane z głębokimi potrzebami cielesno-psychiczno-duchowymi. Odzwierciedlają one osobową naturę człowieka i redukują ryzyko

w przypadku większości problemów. Wymienia się w tym kontekście takie czynniki jak: silną więź z rodzicami, zainteresowanie nauką i własnym rozwojem, praktyki religijne, zakorzenienie w tradycji społeczności i szacunek dla jej norm, konstruktywną grupę rówieśniczą.

Zatem programy, których celem jest zarówno wzmocnienie najważniejszych czynników chroniących i osłabienie specyficznych czynników ryzyka mają większe znaczenie niż programy skierowane na doraźną redukcję zewnętrznych skutków problemowych zachowań dzieci i młodzieży.

W każdym jednak przypadku należy rozważać całość problemu i wszelkie jego uwarunkowania, zarówno krótko, jak i długoterminowe. W warstwie projektowej dojrzały program powinien opierać się na analizie wymienionych czynników.

Ponadto większość zaburzeń czy problemów ma wyraźny kontekst systemowy, środowiskowy, a także specyficzne uwarunkowania indywidualne. Dojrzały program powinien się odnosić tak do środowiska jak i do indywidualnych, zwłaszcza często występujących, deficytów u odbiorców.

Sytuacja jest optymalna, gdy program realizuje dobrze przygotowany nauczyciel, gdyż zapewnia to możliwość kontynuacji programu, działań dodatkowych w związku z nim, a także wiarygodność prowadzącego.

Edukacyjne programy profilaktyczne, przeznaczone do wykorzystania w dużych grupach np. klasach, są z założenia „płytkie” w tym sensie, że nie koncentrują się na rozwiązywaniu poważnych problemów osobistych czy rodzinnych poszczególnych uczestników na forum grupy w toku samego programu. Jest na to miejsce w terapii realizowanej przez doświadczonego terapeutę i w odpowiednich warunkach, zapewniających bezpieczeństwo. Przypadkowe włączanie technik terapeutycznych do programów edukacyjnych jest poważnym błędem w sztuce. Czasami konieczne jest odwołanie się do specjalistów z zewnątrz. Niektórzy uczestnicy - dzieci i dorośli posiadający poważne problemy - po zajęciach poszukują indywidualnej pomocy. Twórcy programu i realizatorzy muszą uwzględnić taką możliwość. Powinni zebrać informacje o miejscach lub osobach przygotowanych do udzielania specjalistycznej pomocy, nawiązać z nimi kontakt i służyć informacjami osobom potrzebującym. Pozostawienie ich bez pomocy może spowodować poważne szkody i jest nieetyczne. Jest to następny bardzo ważny standard:

Każdy program profilaktyczny powinien posiadać zaplecze specjalistyczne - doradztwo, terapia - dla osób wymagających głębszej pomocy.

Samodzielne programy profilaktyczne, skoncentrowane na specyficznych celach i zadaniach, mogą być krótkie i jednocześnie skuteczne. Uważa się jednak, że powtarzanie ważnej problematyki utrwała uzyskane efekty i zwiększa prawdopodobieństwo realizacji zakładanych celów profilaktycznych.

Korzystne jest, jeśli konkretny program stanowi element szerszych, długofalowych działań profilaktycznych obejmujących cały okres nauki szkolnej. Najbardziej skuteczne są działania zintegrowane z dydaktycznym i wychowawczym programem szkolnym.

Czas trwania programu i jego intensywność zależą od zdiagnozowanego wcześniej stopnia zagrożenia danej populacji.

W długofalowych projektach zaleca się programy realizowane w ostatniej klasie danego etapu edukacji, które powinny zawierać zajęcia ułatwiające przejście do nowej szkoły, natomiast programy przeznaczone dla klas pierwszych każdego etapu edukacji powinny zawierać zajęcia adaptacyjno – integracyjne.

5. FORMY I METODY PRACY

Stwierdzono, że spełnianie kryteriów nowoczesnego kształcenia podnosi atrakcyjność i efektywność programów profilaktycznych. Należy do nich:

- 1) stosowanie aktywizujących metod pracy np. dyskusja, “burza mózgów”, metaplan, odgrywanie ról,
- 2) aranżowanie znaczących osobistych doświadczeń i odkryć.

Podkreśla się też wagę elementu twórczego w programie, wartość uczestnictwa i podmiotowości uczestników. Choć stopień zadowolenia z uczestnictwa w programie nie jest wystarczającym kryterium oceny jego skuteczności, to jednak dobre programy dbają i o tę warstwę stosując metody pracy umożliwiające zaangażowanie uczestników. Cenne mogą być elementy pedagogiki zabawy. Uważa się również za pożądane kształtowanie w możliwie szerokim zakresie ważnych umiejętności życiowych poprzez trening i doświadczenia praktyczne w toku programu. Jednak tego rodzaju elementy powinny być weryfikowane z punktu widzenia bezpieczeństwa uczestników, jak to zaznaczono na początku.

6. ORGANIZACJA PROGRAMU

- 1) Program profilaktyczny powinien być zaprojektowany zgodnie z możliwościami finansowo-organizacyjnymi szkół i placówek.

Zbyt drogi program ogranicza dostępność działań profilaktycznych. Z kolei program zbyt tani, wiele obiecujący w zamian za mały nakład sił i środków, może budzić podejrzenia z uwagi na fakt złożoności niektórych działań profilaktycznych. Profilaktyka, zwłaszcza profesjonalna i skuteczna, nie jest tania, gdyż nie jest powierzchowna. Każde zaś systematyczne, złożone zadania kosztują. Zatem uważna analiza organizacyjno-ekonomiczna projektu programu może nam odsłonić poziom profesjonalizmu jego twórców.

- 2) Program profilaktyczny powinien zakładać kontynuację działań.

Autorzy profesjonalnego programu powinni uwzględniać możliwość wzmocnienia efektów poprzez okresowe powtarzanie ważnej problematyki. Mogą to robić odpowiednio przeszkoleni nauczyciele. Jak już wspomniano, autorzy i organizatorzy powinni wskazać lub zorganizować specjalistyczne zaplecze programu, zapewniając kontynuację działań wobec osób potrzebujących głębszej pomocy. Uwzględnienie takiej ciągłości świadczy o profesjonalizmie autorów.

- 3) Szkoła decydując się na podejmowanie działań profilaktycznych w formie programów powinna przewidzieć kontynuację, również w postaci działań własnych.

Uważa się, że im bardziej program angażuje rodzinę uczestników i ich najbliższe środowisko, tym jest skuteczniejszy. Dotyczy to również angażowania rozmaitych podmiotów lokalnych, jednostek samorządowych, służb publicznych itp. Sytuacja jest najbardziej korzystna, jeśli program realizowany w szkole lub placówce oświatowej stanowi element lokalnej - gminnej, miejskiej - strategii profilaktycznej. Umożliwia to bardziej celowe i oszczędne wydatkowanie szczupłych środków przeznaczonych na profilaktykę, ułatwia kontynuację działań we współpracy z lokalnymi specjalistami oraz likwiduje możliwość dublowania podobnych działań przez różne podmioty.

Ważne cele profilaktyczne nie zawsze wymagają bardzo dużych i złożonych oddziaływań. Rozmiar i złożoność zależy od specyfiki problemu. Wydaje się, że prostota rozwiązań i przemyślana struktura świadczą na korzyść programu.

7. EWALUACJA I DOKUMENTACJA

Każdy program profilaktyczny powinien podlegać metodycznej ocenie skuteczności, czyli ewaluacji.

Działania profilaktyczne zakładają powodowanie zmian w wiedzy, postawach i zachowaniach młodych ludzi. Niezbędne jest więc sprawdzanie, czy zmiany rzeczywiście zachodzą i czy kierunek zmian jest pożądany. Innymi słowy należy sprawdzać, czy zrealizowano zakładane cele profilaktyczne i w jakim zakresie, co ułatwiało i co utrudniało realizację. Kontrola umożliwia podjęcie decyzji o zakończeniu programu, jego kontynuacji lub wprowadzeniu korekt do programu podnoszących jego jakość.

Program powinien być starannie dokumentowany w stopniu i w zakresie wynikającym z jego struktury, bezpieczeństwa uczestników, wstępnych ustaleń. W przypadku większych programów o zasięgu ogólnopolskim zwykle istnieją ewaluacje profesjonalne. W przypadku mniejszych przedsięwzięć powinno się organizować różne formy autoewaluacji i ewaluacji wewnętrznej. W przypadku oryginalnych programów autorskich czy prób pilotażowych konieczne jest zapewnienie superwizji kompetentnych profesjonalistów. Projekt powinien zawierać opis procedury, metod i narzędzi ewaluacji.

8. SZCZEGÓLNE ZASADY

Zdarza się, że zainteresowani uzyskaniem sukcesu profilaktycznego w jednej dziedzinie zaniedbują inne obszary życia odbiorców, a nawet poświęcają je na rzecz ograniczonego celu profilaktycznego. Jednak jest to błąd. Program powinien uwzględniać dobro całego człowieka i nigdy nie powinien być w jakiejś warstwie destrukcyjny, a w jakiejś skuteczny. Należy też pamiętać, że działania profilaktyczne nie zastąpią działań wychowawczych. Istotą profilaktyki jest bowiem reagowanie na specjalne zagrożenia czy problemy, zaś wychowanie przygotowuje do całego życia w jego bogactwie. Standardem zatem powinna być harmonizacja działań wychowawczych szkoły i działań specyficznie profilaktycznych, z pierwszeństwem wychowawczych.

Standard zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży

1. Cele wprowadzenia standardu:
  - 1) zapewnienie dzieciom i młodzieży w szczególności sprawiającym problemy wychowawcze, zagrożonym demoralizacją, przestępczością lub uzależnieniem:
    - a) warunków do zrównoważonego rozwoju,
    - b) ułatwionego dostępu do różnych propozycji zagospodarowania czasu wolnego,
  - 2) podniesienie efektywności i jakości ofert zagospodarowania czasu wolnego,
  - 3) zwiększenie efektywności wydatkowania środków budżetowych poprzez określenie priorytetów jakościowych i ilościowych w zakresie ofert zagospodarowania czasu wolnego.
2. Za ofertę zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży uważa się:
  - 1) zajęcia sportowe, przez które rozumie się szeroką ofertę zajęć realizowanych w obiektach sportowych, a także pozalekcyjne zajęcia sportowe organizowane na terenie szkół i placówek oświatowych oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych, prowadzone nieodpłatnie dla uczestników przez trenera lub instruktora,
  - 2) zajęcia rozwijające zainteresowania własne, przez które rozumie się koła zainteresowań, sekcje merytoryczne, fakultety problemowe prowadzone nieodpłatnie dla uczestników w szkołach i placówkach oświatowych oraz placówkach opiekuńczo-wychowawczych w formie zajęć grupowych przez nauczyciela, instruktora lub wychowawcę,
  - 3) zajęcia prowadzone w formie turystyki i rekreacji, przez które rozumie się organizowane w czasie pozalekcyjnym, a szczególnie podczas ferii szkolnych i w dni wolne od nauki aktywne formy wypoczynku, w szczególności: rajdy, wycieczki, obozy, spływy, realizowane jako element systematycznej pracy z dziećmi i młodzieżą.
3. Sposób rekrutacji uczestników zajęć:
  - 1) do udziału w zajęciach mających na celu zagospodarowanie czasu wolnego w pierwszej kolejności będą kierowane dzieci i młodzież ze środowisk zagrożonych zjawiskami patologicznymi związanymi ze spożywaniem napojów alkoholowych,
  - 2) kierowanie dzieci i młodzieży do określonego rodzaju zajęć powinno być integralnym elementem całorocznej pracy i wynikać z programu wychowawczego szkół i placówek oświatowych oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Standard turnusu profilaktycznego dla dzieci i młodzieży

1. Cele wprowadzenia standardu:
  - 1) zwiększenie oferty programowej z zakresu projektów profilaktycznych, umożliwiających:
    - a) wypoczynek zgodny ze zdrowym stylem życia,
    - b) kontynuację całorocznej pracy profilaktycznej,
    - c) nawiązanie kontaktu z psychologami przez osoby potrzebujące pomocy,
    - d) wzmacnianie działań chroniących przed zachowaniami ryzykownymi,
  - 2) zwiększenie efektywności i jakości pracy profilaktycznej z dziećmi i młodzieżą na turnusach.
2. Zasady organizowania turnusu profilaktycznego:
  - 1) uczestnikami turnusów powinny być dzieci i młodzież z rodzin dysfunkcyjnych, w szczególności ze środowisk zagrożonych zjawiskami patologicznymi związanymi ze spożywaniem napojów alkoholowych,
  - 2) kwalifikacja dzieci prowadzona jest przez wychowawców świetlic szkolnych, świetlic środowiskowych /ognisk wychowawczych, świetlic socjoterapeutycznych, pedagogów szkolnych, pracowników socjalnych, kuratorów sądowych,
  - 3) podstawą zakwalifikowania dziecka jest nasilenie problemów w rodzinie, a nie tylko sytuacja materialna rodziny,
  - 4) listy uczestników turnusu zatwierdzają ośrodki pomocy społecznej,
  - 5) na turnusie profilaktycznym kadrę stanowią osoby posiadające kwalifikacje do prowadzenia zajęć profilaktycznych,
  - 6) dziecko może uczestniczyć w turnusie po uzyskaniu pisemnej zgody rodziców lub opiekunów,
  - 7) program turnusu powinien uwzględniać główne założenia i cele wynikające z całorocznej pracy oraz określać sposób dokumentowania przebiegu zajęć i narzędzia oceny ich skuteczności,
  - 8) warunki organizacyjne muszą być zgodne z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z 21 stycznia 1997 roku w sprawie warunków, jakie muszą spełniać organizatorzy wypoczynku dla dzieci i młodzieży szkolnej, a także zasad jego organizowania i nadzorowania (Dz. U. Nr 12, poz. 67 z późn. zm.),
  - 9) organizator zobowiązany jest przedstawić kadrze, rodzicom lub opiekunom i uczestnikom informację o charakterze turnusu, programie i warunkach organizacyjnych,
  - 10) czas trwania turnusu - co najmniej 10 dni,
  - 11) organizator powinien zagwarantować bezpieczny i wygodny transport uczestników do miejsca zorganizowania turnusu i z powrotem.

Standard działań rehabilitacyjnych

1. Cele wprowadzenia przedmiotowego standardu:
  - 1) zwiększenie dostępności mieszkańcom m.st. Warszawy do działań rehabilitacyjnych,
  - 2) poprawa jakości składanych ofert z zakresu działań rehabilitacyjnych,
  - 3) poprawa efektywności programów z zakresu rehabilitacji,
  - 4) zwiększenie efektywności wydatkowania środków budżetowych na działania rehabilitacyjne,
  - 5) stworzenie narzędzia do weryfikacji ofert na działania rehabilitacyjne składanych przez podmioty ubiegające się o dofinansowanie zadań ze środków budżetowych m.st. Warszawy.
2. Standard odnosi się do działalności rehabilitacyjnej prowadzonej w:
  - 1) klubach abstynenta,
  - 2) Centrum Integracji Społecznej,
  - 3) klubach integracji społecznej,
  - 4) ogniskach rodzinnych prowadzonych metodą Vladimira Hudolina,
  - 5) innych formach podejmowanych w środowisku lokalnym.
3. Działania rehabilitacyjne polegają w szczególności na:
  - 1) wspomaganie procesu trzeźwienia osób po leczeniu odwykowym,
  - 2) udzielaniu wsparcia osobom uzależnionym i członkom ich rodzin,
  - 3) integracji zawodowej i społecznej osób uzależnionych po zakończonej terapii, zagrożonych wykluczeniem społecznym,
  - 4) udzielaniu konsultacji terapeutycznych osobom uzależnionym i członkom ich rodzin, motywujących do podjęcia leczenia w placówkach specjalistycznych,
  - 5) prowadzeniu programów zagospodarowania czasu wolnego dla osób uzależnionych,
  - 6) realizacji programów rozbudzających zainteresowania i aktywność życiową osób trzeźwiejących,
  - 7) organizowaniu różnorodnych form służących poprawie relacji rodzinnych,
  - 8) podejmowaniu działań propagujących w społeczeństwie ideę trzeźwości,
  - 9) podejmowaniu inicjatyw na rzecz integracji środowisk abstynenckich.
4. Warunki realizacji zadań dotyczące bazy lokalowej, wyposażenia, kadry i jej kwalifikacji oraz dostępności usług określa regulamin lub inny dokument wewnętrzny.